

Осіпова Тетяна Федорівна

завідувач кафедри української мови імені професора Л.А. Лисиченко
ХНПУ імені Г.С. Сковороди, доктор філологічних наук, професор
e-mail: ostaniya1967@hnpu.edu.ua

Рудик Іван Іванович

магістрант ХНПУ імені Г. С. Сковороди,
e-mail: rudykivan777@gmail.com

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ФАТИЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ Й ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІУМУ

Фатичне спілкування, спрямоване на встановлення й підтримання контакту між комунікантами, є важливим елементом сучасної комунікативної практики. В умовах глобалізації та цифровізації саме фатичні засоби дозволяють зберігати соціальну взаємодію, створювати атмосферу довіри й взаєморозуміння. «За формою передавання інформації в електронному повідомленні сервіси диференційовані на текстові, графічні, звукові, відеоповідомлення, комбіновані, функційне навантаження кожного з яких можна розглядати окремо та в поєднанні» [2, с. 26]. **Невербальні засоби** фатичного спілкування охоплюють кілька основних типів, що забезпечують встановлення й підтримання контакту між комунікантами.

Узагальнення досвіду сучасних українських дослідників мотивує **актуальність** зазначеної проблематики, оскільки вона опосередковано відображена в сучасному мовознавстві, порівн.: Т. Заболотна аналізує невербальні та вербальні маркери емоцій у художніх текстах, наголошуючи на їхній ролі у відтворенні комунікативних стратегій [1, с. 175]. Н. Литвин, Т. Качак та Л. Круль досліджують використання невербальних сигналів у педагогічній практиці, наголошуючи на їхній значущості для підтримання контакту між викладачем і студентами [3, с. 69–75]. А. Загнітко та А. Троян звертають увагу на цифрові форми невербальної комунікації, зокрема емодзі та графічні маркери, які стають функціональними аналогами традиційних невербальних засобів (інтонації, міміки, жестів) [2, с. 25–26]. Важливе теоретичне положення висловлює І. Перішко, зазначаючи, що «засоби

невербальної комунікації можуть скорочувати вербальний текст, замінюючи слова і включаючи в діалог ті чи інші додаткові значення» [4, с. 160].

Мета дослідження – з'ясувати специфіку функціонування невербальних засобів фатичного спілкування в умовах глобалізації й цифровізації соціуму, визначивши їхні основні типи, комунікативні функції та особливості прояву у традиційних і цифрових формах міжособистісної взаємодії.

У сучасному мовознавстві немає єдності щодо спрямованості фатичного спілкування: одні дослідники розглядають його як засіб встановлення контакту, інші – як інструмент і встановлення, і підтримання контакту. Узагальнене розуміння фатичної комунікації трактується як спосіб організації інтеракції, що охоплює мовні засоби для початку, підтримки та завершення контакту. Фатичне спілкування описується також як різновид мовлення, покликаний створювати відчуття спільності між учасниками і часто реалізований у вигляді простого обміну репліками. У цьому ж руслі уточнюється, що фатичні висловлення призначені для встановлення, продовження або переривання комунікації, перевірки працездатності каналу зв'язку та привернення уваги адресата.

Особливості прояву невербальних засобів фатичної взаємодії залежать від формату комунікації. У традиційній офлайн-взаємодії **невербальні сигнали** комплексні й динамічні: *погляд, інтонація, поза та жести* поєднуються й уточнюються в режимі безпосереднього контакту, а просторово-тілесна поведінка (*дистанція, орієнтація, дотик*) відіграє визначальну роль. У цифровій комунікації частина цих засобів трансформується або зникає, натомість виникають **нові коди фатичності** – *емодзі, реакції, мему, візуальна стилістика повідомлень*. Тимчасові характеристики, такі як швидкість відповіді чи статус *«прочитано»*, починають виконувати регулятивні функції, а поверхневі сигнали підтримки контакту (*«ок», «ага», смайли*) стають доміантними. Таким чином, у цифровому середовищі фатична функція мови адаптується до нових форматів взаємодії, зберігаючи свою базову роль – забезпечення комунікативного контакту.

Синергетичний ефект фатичної комунікації виникає завдяки поєднанню вербальних і невербальних засобів: у традиційному спілкуванні типове поєднання формули «Привіт, як ти?» з усмішкою чи жестом підняття руки в цифровому середовищі трансформується в коротке «Привіт» у супроводі емодзі-жесту привітання. Емодзі та інші графічні елементи не лише доповнюють, а нерідко замінюють вербальні одиниці, виконуючи самостійну комунікативну функцію. Така взаємодія зміцнює контакт, підтримує позитивний емоційний фон і полегшує комунікацію в міжкультурних найомих електронних умовах.

Таким чином, фатичне спілкування реалізується природною синергією вербальних і невербальних компонентів, що доповнюють одне одне та створюють цілісний комунікативний акт. Перспективними напрямками дослідження є аналіз цифрових форм невербальної комунікації, що дедалі більше інтегруються у фатичне спілкування, вивчення міжкультурних відмінностей у використанні фатичних засобів та їхнього впливу на ефективність комунікації.

Література

1. Заболотна, Т. (2023). Невербальні та вербальні компоненти спілкування як засоби вираження емоцій. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*, 61(1), 175–181. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-1-29>
2. Загнітко, А. П., Троян, А. В. (2024). Особливості сучасного електронного спілкування: вербальні та невербальні ресурси. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія, випуск 5*, 23–27. <https://doi.org/10.32782/philspu/2024.5.4>
3. Литвин, Н. Б., Качак, Т. Б., Круль, Л. М. (2023). Вербальне та невербальне мовлення у педагогічній практиці вищої школи. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова* 92(1), Серія 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи* 69–75. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.14>
4. Перішко, І.В. (2020). Гендерні особливості поведінки людини в аспекті взаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 45(1), 160–163. https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v45/part_1/40.pdf